

НОВИ САД - На данашњи дан 1543. године умро је пољски астроном Никола Коперник, творац хелиоцентричног система, једне од највећих прекретница у историји науке. Уместо птоломејског геоцентричног система, према којем је Земља центар васионе, он је после истраживања која је обавио по повратку са вишегодишњих студија у Италији - полазећи од теорије грчких астронома који су сматрали да је Сунце центар света око којег круже Земља и друге планете - успоставио хелиоцентрични систем. Према том учењу, Земља и планете се крећу по путањама у чијем је центру Сунце, а привидно кретање небеске сфере последица је кретања Земље. Тиме је ударио темеље модерне астрономије и основе за открића Јоханеса Кеплера и Исака Њутна о кретању небеских тела, али је његова теорија имала далекосежне последице и за остале природне науке и целокупан духовни развој човечанства. Његово учење је, уз мноштво следбеника, имало и мученике - Ђордана Бруна суд римокатоличке инквизиције послао је на ломачу, а Галилеа Галилеја под претњом смрти приморао да учење прогласи за заблуду. Римокатоличка црква је 1616. забранила сва дела која су за основу имала Коперниково учење. Дела: "Narratio prima", "De Revolutionibus Orbium Coelestium" (О кружењу небеских тела).

Данас је недеља, 24. мај, 144. дан 2026. До краја године има 221 дан.

1544 - Рођен је енглески лекар и физичар Вилијам Гилберт, назван "отац електрицитета" лични лекар краљице Елизабете I. Прославио се, као физичар, делом "О магнетима" иако му је та област била само нека врста хобија. Доказао је да је Земља велики лоптасти магнет и да се игла на компасу не управља према небу, како се до тада веровало, него према магнетним половима планете. Схватањима магнетизма небеских тела и електрицитета снажно је утицао на развој науке у 17. веку.

1686 - Рођен је немачки физичар Габријел Данијел Фаренхајт, који је 1726. израдио први термометар са живом. Такође је створио скалу за мерење температуре од 180 степени, названу његовим именом, на којој је тачка смрзавања на 32. степену, а не на нули као код Целзијусове скале. Фаренхајтова скала у употреби је у САД, раније и у Великој Британији.

1743 - Рођен је француски лекар и новинар Жан Пол Мара, један од вођа Француске револуције и лидер монтањара. У листу "Пријатељ народа", који је покренуо, заступао је интересе градске сиротиње и сељака и беспштедно нападао аристократију. Залагао се за укидање репресије, смртне казне, као и за слободу штампе. Сукобио се 1793. са жирондинцима, који су га оптужили за издају, али га је суд ослободио. Предводио је од 31. маја до 2. јуна 1793. јакобински устанак против власти жирондинаца, после којег је уведена јакобинска диктатура. Убила га је жирондинка Шарлота Корде у јулу 1793. Дела: "Филозофски есеј о човеку", "Окови ропства".

1819 - Рођена је британска принцеза Александрина Викторија, која је као краљица Викторија И била на престолу од 1837. до 1901. Током њене владавине у Британији је изведена индустријска револуција, а британско колонијално царство се раширило по читавој планети. Када је умрла трећина површине планете налазила се у овој или оној форми под британским суверенитетом. Период њене владе доба је највеће моћи и угледа Британије у историји, и најчешће се назива "Викторијанском епохом".

1822 - Трупe под командом Антонија Хосеа де Сукреа потукле су Шпанце у бици код Пићинће, чиме је Еквадор обезбедио независност од Шпаније.

1844 - Проналазач телеграфа Семјуел Морзе послао је из Вашингтона у 65 километара удаљени Балтимор прву телеграфску поруку у историји, која је гласила: "Шта је то Бог урадио?". Линија Вашингтон-Балтимор постављена је за шест седмица, пошто је претходно Конгрес САД одобрио 30.000 долара за њену градњу.

1875 - Рођен је српски теоретичар права Теодор Тарановски. Био је члан Српске краљевске академије и професор универзитета у Варшави, Петрограду, Харкову и Београду. У Србију је дошао након револуције у Русији. Највише се бавио историјом словенских права. Веома плодан аутор. Дела: "Енциклопедија права", "Увод у историју словенских права", "Душанов законик и Душаново царство", "Мајестас Царолина и Душанов законик, прилог за историју сталешке државе у средњевековној Европи".

1896 - У Београду је у оквиру београдског Гимнастичког друштва "Соко" основана Лоптачка секција. Основао ју је Хуго Були који је прву фудбалску лопту донео у Београд са школовања у Немачкој. Био је то зачетак фудбала у тадашњој Краљевини Србији.

1899 - Рођен је српски архитекта Бранислав Којић, професор Београдског универзитета, члан Српске академије наука и уметности, пројектант Уметничког павиљона на Калемегдану (Цвијета Зузорић) и палате листа "Време" - данашња "Борба" (осим спрата који је дозидан доцније). Један је од оснивача Групе архитеката модерног правца после Првог светског рата, чији је био дугогодишњи председник. Дела: "Пољопривредне зграде", "Индустријска архитектура", "Стара градска и сеоска архитектура у Србији", "Сеоска архитектура и руризам".

1926 - Отворена је Универзитетска библиотека у Београду, чија градња је уз помоћ Карнегијеве задужбине започета 1921. а завршена 1924. Била је то прва зграда у Србији наменски грађена за библиотеку. Назив Универзитетска библиотека "Светозар Марковић" добила је 1946.

1941 - На излазу из Данског пролаза, немачки ратни брод "Бизмарк", који се запутио у Атлантик с циљем потапања британских конвоја, погодио је британску крстарицу "Худ". Од 1.422 морнара, колико се налазило на британској крстарици, преживела су само тројица. Британци су "Бизмарк" након потере, потопили 27. маја 1941. у француским водама, пославши притом на дно океана 2.300 Немаца.

1941 - Рођен је Боб Дилан, легендарни амерички музичар, певач, композитор, писац, један од најпопуларнијих музичара 20. века. Популарисао је фолк-рок музику, компоновао и певао и мноштво балада, протестних, кантри и фолк песама, свирајући при том на низу инструмената, попут усне хармонике, гитаре, клавира.

1964 - У немирима на фудбалској утакмици у престоници Перуа Лими, изазваним одлуком судије да поништи гол домаће екипе, погинуло је више од 300 особа. Била је то најгора несрећа у историји фудбала.

1974 - Умро је амерички пијаниста, композитор и шеф оркестра афроамеричког порекла Едвард Кенеди "Ћук" Елингтон, један од најзначајнијих музичара у историји џеза. Оркестар који је он основао 1926. постао је узор оркестрима џез музике широм света. Творац је око 2.000 композиција.

1977 - Председник Президијума Врховног совјета Совјетског Савеза Николај Подгорни

искључен је из Политбироа владајуће Комунистичке партије.

1981 - Као жртве терориста, председник Еквадора Хаиме Ролдос Агилера и још седам лица погинуло је у авионској несрећи на Андима, недалеко од перуанске границе.

1992 - Основане су "Железнице Републике Српске". Влада Српске Републике БиХ донела је тада одлуку о формирању Железница Републике Српске. Првобитни назив био је: "Српске железнице БиХ".

1993 - Еритреја је стекла независност од Етиопије након три деценије отпора власти Адис Абебе.

1994 - У стампеду муслиманских ходочасника у Меки, у Саудијској Арабији, погинуло је 270 особа.

1995 - Министарство спољних послова Румуније саопштило је да су Грчка, Бугарска, Молдавија, Румунија и Украјина, у складу с чланом 50 Повеље Уједињених нација, поднеле Савету безбедности захтев за хитно обештећење због штете коју трпе услед санкција против Савезне Републике Југославије.

1995 - Умро је британски државник и публициста Џејмс Харолд Вилсон, вођа Лабуристичке странке, премијер од 1964. до 1970. и од 1974. до 1976. Дела: "Њу дил за угаљ", "Рат против сиромаштва у свету".

2000 - Апелациони суд у Сантјагу одузео је имунитет Аугусту Пиночеу, чиме је отклоњена препрека за подизање оптужнице против бившег чилеанског диктатора због кршења људских права.

2006 - Око 60 талибанских бораца и четири војника авганистанске владе погинуло је, у међусобном обрачуна, у покрајини Урузган на југу Авганистана.

2007 - У експлозији метана у руднику угља "Јубилејнаја" у Кемеровској области у западном Сибиру погинуло је 38 рудара. Експлозија се десила на 520 метара дубине, када се под земљом налазило 217 рудара.

2007 - Умро је пијаниста Бен Вајсман који је написао или био коаутор око 60 песама Елвиса Прислија. "Луди професор", како га је Присли називао, компоновао је и музику за филмове у којима је глумио "краљ рокенрола" као што су "Јаилхоусе Роцк", "Гл Блуес" и "Блуе Хаваии". Писао је и за многе друге звезде попут Барбаре Стрејсенд, Џонија Матиса и Бобија Вија.

2019 - Преминула је Душица Жегарац, глумица. Године 1960. награђена је на фестивалу у Пули за главну улогу у филму "Девети круг". Упамћена је улогама у филмовима "Степенице храбрости", "Саша", "Буђење пацова", "Опклада", "Посебан третман". Добитница је признања "Павле Вуисић" за животно дело.

2022 - Патријарх српски Порфирије саопштио је у Скопљу да је Свети синод Српске православне цркве донео одлуку о признавању аутокефалности Македонске православне цркве - Охридске архиепископије. Црква у Македонији добила је аутономију 1959. од СПЦ, а једнострано је прогласила отцепљење 1967. и од тада је била у расколу са целим православним светом.

2022 - У пуцњави у основној школи Роб у Јувалдеу, Тексас, САД, погинуле су 22 особе а 18 лица је рањено. Нападач Салвадор Рамос, 18-годишњи ученик, купио је оружје себи за 18. рођендан. Током полицијске интервенције убица је ликвидираан.

2023 - Умрла је Тина Тарнер, америчка рок и соул певачица. Била је препознатљива по енергичним сценским наступима са јединственим снажним гласом. Постала је позната 1960-их у тандему с тадашњим супругом Ајком Тарнером. Већу популарност стиче пошто је крајем седамдесетих постала солиста. Освојила је осам Греми награда. Уврштена је у Кућу славних рокенрола 2021. године.

- Данас је Дан словенских апостола и просветитеља Ћирила и Методија, твораца

словенског писма глагољице, које су обликовали прилагођавањем грчке азбуке словенским гласовним потребама. Превели су за ту прилику више богослужбених књига. У просветитељском раду у Великој Моравској, где их је на молбу кнеза Растислава послао византијски цар Михаило ИИИ, наишли су на велики отпор немачких (салцбуршких - баварских) црквених великодостојника, па су морали да се запуте у Рим како би се оправдали пред папом. После Ћирилове смрти у Риму, Методије је наставио мисионарски рад у Моравској и Панонији. Када је умро, њихови ученици су протерани из Моравске, али су наставили рад међу Словенима на Балкану.

(Танјуг)